

ТЕМПОРАЛЬНА ФУНКЦІЯ ЗНАХІДНОГО ВІДМІНКА З ПРИЙМЕННИКОМ В(У) У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

У сучасному мовознавстві категорія часу привертає увагу цілого ряду дослідників, оскільки саме часова віднесеність є однією з найважливіших умов формування структури речення. Як правило, вона виявляється у встановленні зв'язків між моментом формування висловлювання та тим моментом, коли відбувалася подія. При цьому обов'язковим показником часу є дієслово, що виконує роль присудка і дає змогу встановити модальну характеристику висловлювання. Проте речення може мати у своєму складі також і необов'язкові елементи, що вказують на час, коли відбулася (відбуватиметься, відбувається) дія (стан). Такі показники, в основному, деталізують момент дійсності, відображений у свідомості мовця, уточнюють хронологію подій тощо. Ці складові висловлювання виділено у групу другорядних членів речення, що дістали назву обставин часу.

Дослідження цієї групи другорядних членів речення велося з різних позицій: І.Р.Вихованець, О.І.Йова, З.І.Іваненко, П.С.Каньоса, М.Я.Плющ та Р.А.Куцова досліджували прийменниково - іменникові сполучення, функціонування іменникових відмінкових форм як обставин часу; Т.І.Ніколашина основну увагу приділяла прислівникам. У цій статті зроблено спробу проаналізувати вираження обставин часу іменником у формі знахідного відмінка або прийменниково-іменниковою конструкцією з прийменником **в(у)** з деякими зауваженнями щодо їх структури та відтінків значення.

Слід зазначити, що обставини часу передусім можуть бути виражені прислівниками та дієприслівниковими зворотами. Найчастіше це слова на позначення пори року, періоду доби, повторюваності дії у часі тощо. Напр.: *Навіть **влітку** не відкладав Сергій книжки* (В.Іваніна); *Я **довго** ждав тебе* (Л.Первомайський); *Узимку мерзли, кутались в бушлати* (Л.Костенко); *Вийшов з радіо чорний лев і збудив моє серце **опівночі*** (І.Драч); *Вчора, може, позавчора неба дальнього змерхла синь?..* (Л.Первомайський); *...Мені немов полегшало **відтоді*** (Л.Костенко); *А **скоросвіт** і рушили в дорогу* (Л.Костенко); *Випивши чаю, Ваня вийшов на подвір'я* (В.Підмогильний); *І я ще, як малесеньке дівчатко, **щоранку** починаюся спочатку* (Л.Костенко); *Мене пече **щоднини** жагуха спрага щастя для людини* (І.Драч); *Давно колись була ріка Діала* (Л.Костенко). Але кількість таких власне темпоральних прислівників обмежена: **вчора, сьогодні, позавчора, недавно, відтоді, давно, тепер, взимку, навесні, восени, опівночі, вдень, вночі, вранці, щодня, щогодини, щохвилини, щосекунди** (група прислівників із префіксом **що-** вживається з назвами певних часових відрізків, вони є особливими, адже позначають повторюваність події, явища або стану) тощо. Проте вони є однотипними, одноплановими за значенням, оскільки не дозволяють уточнити додаткові характеристики процесу чи ставлення мовця до того, що відбувається. Прислівники є – найчастіше адвербіалізованими прийменниково-іменниковими (**вранці, ввечері, взимку, вночі**) або, рідше, прикметниково-іменниковими зрощеннями (**сьогодні**), що визначають часовий момент реалізації дії, процесу, стану чи часову межу початку або завершення їх [4, 316].

Для позначення ж конкретнішого, точнішого відрізка часу використовуються іменники у формі непрямих відмінків та прийменниково-іменникові форми, часто з додатковим, атрибутивним елементом, вираженим прикметником або числівником (формула такої конструкції має вигляд А + S + V – атрибут (кількісний, вказівний чи інший конкретизатор) + субстантив (субстантивне сурядне сполучення) + дієслово) [7, 111], а також дієприслівниковим зворотом або, рідше, прислівником: *Хто там квилить у цій хаті **ночами**?* (Л.Костенко); ***Днями** буде вдома* (В.Іванина); ***Цілими днями** з ранку до ночі на дворі* (А.Головка); ***З ранку**, моє скіфеня, станеш до вечора скіфом* (М.Вінграновський); *І малює **до світанку** сутінкові рожі* (І.Жиленко); *І застиг він **на роки і на століття** в золотому німому захопленні* (І.Драч); ***На свято** в гості ходить дітвора. **У будні** в тиші потонає хата* (М.Лукив); ***На світанні** мерхнуть зорі* (Л.Первомайський); *Той лист надійшов **двадцятим листопадом*** (В.Іванина); ***Десять довгих днів** серед сніжних нив вдаль теплушка моя пливла* (Л.Первомайський); ***Дві години** ми знайомі з тим товаришем були* (Л.Первомайський); ***З тих пір** я завжди був з тобою поруч* (Л.Первомайський); *Всякого було **впродовж віків*** (І.Жиленко). Такі обставини часу можуть вказувати на час, коли відбувалася (відбуватиметься чи відбувається) дія чи стан: ***Під ранок** вона відкидала од вікон блакитні сніги* (І.Жиленко); ***В години радості і смерті**, в труді, печалі і в бою люблю залізу і уперту Вітчизну зоряну мою* (Л.Первомайський), або на час, протягом якого відбувалася (відбуватиметься чи відбувається) подія або стан: *Ні-ні, вона не має права спізнитися **й на п'ять хвилин*** (Л.Первомайський); ***Доберемося за три годиночки** за стонадцять верст до родиночки* (Л.Костенко).

Будь-яка обставина належить до групи присудка. Тому безприйменникові чи прийменниково-іменникові конструкції, виконуючи роль обставин часу, адвербіалізуються. Через це сферу функціонування цих синтаксем часто називають **позавідмінковою**, оскільки відмінкова форма втрачає свої прямі ознаки, набуваючи при цьому прислівникових та дієслівних (предикативних) рис [4, 69]. Це можна довести, зокрема, можливістю заміни знахідного іншою відмінковою формою або навіть прислівником: ***День і ніч** я в дорозі* (Л.Первомайський) – ***Вдень і вночі** я в дорозі*; ***Нічого, я ждатиму ночі і дні*** (Л.Первомайський) – ***Нічого, я ждатиму вдень і вночі***; *Він виглядав її **кожен вечір*** (В.Симоненко) – *Він виглядав її **кожного вечора*** – *Він виглядав її **щовечора***. При цьому значення висловлювання не зазнає ніяких змін. Проте не завжди така заміна можлива, оскільки наявність поширювачів у прийменниково-іменниковій конструкції не дозволяє з упевненістю твердити про адвербіалізацію синтаксем та їх відхід від відмінкової парадигми, адже прислівники не дають такої повної темпоральної характеристики, як, наприклад, прийменниково-іменникові конструкції з числівником у ролі атрибутивного поширювача. Наявність означальних слів-конкретизаторів не дозволяє втратити зв'язок прийменникової чи безприйменникової форми іменника з відмінковою парадигмою: ***Але чому ця мить в цю саме мить?*** (Л.Костенко); ***В останню хвилину** я нахожжу собі порятунок у згадці про Босвела й босвелізм* (В.Домонтович); *Й вони **всю ніч** хитали головами* (Л.Первомайський); *Ні, не для того **гір оцих** природа її **плекала й берегла віки*** (Л.Первомайський); ***Нічого, я ждатиму дні і ночі*** (Л.Первомайський); ***Дні і ночі** ми в дорозі* (Л.Первомайський).

Форма знахідного безприйменникового відмінка може виражати означену тривалість часу. У таких випадках вживаються іменники темпоральної семантики:

час, хвилина, день, ніч, місяць, рік, сторіччя, зима, весна, літо, вічність тощо. При цьому іменники можуть поєднуватися з атрибутивними компонентами, вираженими дескриптивними та порядковими прикметниками, присвійними, вказівними, означальними, заперечними, неозначеними займенниками або кількісними числівниками **цілий, останній, тривалий, довгий, короткий, весь, мій, той, цей, деякий, кожний, певний, якийсь, перший, другий** тощо: *Марія мовчала хвилину* (А.Головка); *Тиждень буде все добре* (Л.Костенко); *День-два ми були разом* (В.Іванина); *Останню ніч то ми уже й не спали* (Л.Костенко); *Ми навіть цілий день провчилися в 10-Б* (В.Іванина); *День і ніч, і ще дві ночі гнали нас погоні* (Л.Первомайський); *Четвертий тиждень місто у облозі* (Л.Костенко); *Всю ніч собор тягнувся* (І.Жиленко); *Третій тиждень небо в завірюсі падає на землю степову* (Л.Первомайський). Залежний компонент вказує на тривалість, кількісну фіксацію дії (стану) у часі, тому синтаксема, сформована опорним (темпоральним) та залежним (квантитативним) елементами, є квантитативно-часовим варіантом темпоральної синтаксеми. У випадках, коли форма знахідного відмінка вживається без залежного компонента, сема квантитативності простежується у тексті імпліцитно: *І там копаю (одну) годину, другу* (Л.Первомайський); *Марія мовчала (одну) хвилину* (А.Головка); *(Один) Тиждень буде все добре* (Л.Костенко). Саме форма знахідного відмінка найчастіше (порівняно з іншими відмінковими формами) реалізує кількісно-часовий варіант темпоральних синтаксем, оскільки приіменниковий компонент у таких конструкціях є носієм додаткової семи: значення кількісної фіксації часу [1, 29]. При опущенні атрибута, вираженого числівником (окрім один) або прикметником, речення втрачає зміст, який вкладено у конструкцію. Пор.: *Четвертий тиждень місто у облозі* (Л.Костенко) – *Тиждень місто в облозі*; *Останню ніч то ми уже й не спали* (Л.Костенко) – *Ніч то ми уже й не спали*. Проте опускання атрибутів на зразок **цілий, весь** на зміну синтаксеми не впливає: *Ми навіть цілий день провчилися в 10-Б* (В.Іванина) – *Ми навіть день провчилися в 10-Б*.

Рідко вживаною є форма знахідного на позначення значення одночасності дії та неозначеної тривалості часу (остання є особливо непродуктивною синтаксичною структурою сучасної української літературної мови): *Дивитись вік* (Л.Костенко); *Цілий той вечір довгий говорили* (А.Головка); *О, вік ще стоятимуть* (А.Головка); *Він виглядав її кожен вечір* (В.Симоненко); *Кожну хвилю у кожному днину гріє душу твоє ім'я, ненаглядна, горда, єдина, Україно моя* (В.Симоненко); *Б'ють на обрії гармати день крізь день і ніч крізь ніч* (Л.Первомайський). Отже, можна говорити про те, що останні два різновиди часових значень є периферійними.

Приіменниково-іменникові конструкції є чи не найбільш вживаними компонентами синтаксичної структури української мови. Проте досі немає єдиної думки щодо статусу приіменників у приіменниково-іменникових конструкціях. Одні дослідники (А.С.Колодяжний, О.С.Мельничук та ін.) вважають їх керуючими компонентами структури, такими одиницями, що уточнюють, деталізують значення відмінкової форми, інші (А.М.Пашківський) навпаки підкреслюють те, що приіменники не можуть керувати, оскільки у них відсутні ознаки керування. У зв'язку з цим слід зазначити, що у темпоральних приіменниково-іменникових синтаксемах важливою є уся конструкція. Зокрема, іменник у формі знахідного відмінка з різними приіменниками виражатиме різні смислові відтінки значення, що виявляються при формуванні речення: так, конструкція **під + N4** означає, що дія

(стан) відбувається перед певним проміжком часу: *Під ранок* вона відкидала од вікон блакитні сніги (І.Жиленко); *Під вечір* виходить на вулицю він (Л.Костенко); *з + N4* – приблизний проміжок часу: *Я стояв над ним з хвилину* (Л.Первомайський); *за + N4* – на приблизний або точний проміжок часу: *Він пообіцяв приїхати до Києва за три дні* (С.Пиркало), *За ціле життя* я її [ниву] не вижну (Л.Костенко); *через + N4* – проміжок часу, протягом якого відбувається зміна дії, стану: *Прокидаюся через три години* (С.Пиркало), *Через чотири дні* Віктор повернувся назад у місто (В.Підмогильний); *на + N4* – зміна стану або дії на певний час: *Що я? Малесенька хвилька на мить* (Л.Костенко); *в + N4* – час, коли змінюється стан, відбувається дія: *В одну мить* він знесилів і йшов, хитаючись, з байдужою посмішкою на обличчі (В.Підмогильний). Отже, у приєменниково-іменникових конструкціях іменник (та його атрибутивний поширювач) вказує на проміжок часу, а приєменник – уточнює часову віднесеність дії (стану).

Іменники у формі знахідного відмінка можуть поєднуватися з різними приєменниками, виступаючи у ролі обставини часу. Деякі з цих приєменників виступають у вторинній темпоральній функції на тлі первісних просторових значень. До них належать, зокрема, такі: *по, на, в, через, за, під*. Пор.: *По діброві* вітер віє (Т.Шевченко); *На Лисій горі* догоряє багаття нічне (В.Стус); *Тріпоче небо голубом в куцистім лісовім надбрів'ї* (В.Стус); *Краплі сонця проривались через листя* (І.Н.-Левицький); *Ліси в лісах, і що там за лісами* (Л.Костенко); та *По тому* все скінчилось (Л.Костенко); *І застиг він на роки і на століття* в золотому німому захопленні (І.Драч); *Це все приснилось мені в осінні, печальні, довгі дні* (Л.Первомайський); *І от через місяць* протези готові (В.Іванина); *За довгий вік* не наскладав добра (М.Лукив); *Під ранок* вона відкидала од вікон блакитні сніги (І.Жиленко). У таких конструкціях приєменник не просто розкриває семантико-синтаксичні зв'язки між компонентами простого речення, а й вказує на відношення одночасності чи різночасності явищ, їх означеної чи неозначеної тривалості тощо. Розрізнення просторових та темпоральних значень цих приєменників можливе, оскільки лексичне наповнення речення декодує їх функції. Окрім цього деякі дослідники наголошують на частковій приналежності цієї частини мови до повнозначних (так, І.К.Кучеренко вважає, що приєменники не є службовою частиною мови, оскільки мають лексичне значення, а тому можуть виявляти свій статус і самостійно, а повнозначна частина мови, з якою він поєднується, лише уточнює семантику сполучення. Принаймні реципієнт адекватно сприйматиме слова типу *до, через, під, перед, після* тощо [8, 13-21]). Проте ймовірнішою є думка З.І.Іваненко, яка стверджує, що приєменники виконують релятивну функцію, а розмежування семантики приєменникової сполуки можливе за рахунок лексичного матеріалу, що заповнює структурну схему синтаксеми [6, 14 – 15]. Невласне граматичне значення конструкції є результатом взаємодії власне граматичного значення синтаксеми та лексичного значення її складових частин. Оскільки у простих реченнях, як правило, вживаються автосемантичні дієслова або дієслова, що вже реалізували свою облігаторну валентність (*думати, збагнути, згадувати, чути, бачити, спостерігати, виходити, сходити, принести, прийти, говорити, казати, рапортувати, мовчати, бути*), то граматичне значення насамперед пов'язується з лексичним значенням залежного компонента.

Одним з найуживаніших прийменників, що, поєднуючись з іменником у формі знахідного відмінка, утворює темпоральну синтаксему, є прийменник **в(у)**. Синтаксична конструкція такого типу містить вказівку на невизначений проміжок часу (**мить, хвилина, тощо**), частину доби (**день, ніч**), день тижня (**тиждень, понеділок, субота**), пору року (**осінь, зима**), погодну умову (**мороз, дощ, хуртовина, сніг**) чи на період сільськогосподарських робіт (**сіянка, оранка тощо**), коли або протягом якого періоду відбувається якась подія, процес, явище чи стан: *Чоловічу сорочку прала, у суботу на лаву клала* (М.Холодченко); *В неділю був базар* (Л.Костенко); *У неділю були в Петра Костянтиновича* (В.Іванина); *У полудень по стриженних толоках на водоній корови йдуть в Остер* (Г.Кириченко); *Можливо, в дощ, можливо, в стужу й сніг я стану знов на тихий наш поріг* (Л.Первомайський); *Ще в сіянку випали дощі* (А.Головко).

Тут варто зазначити, що семантика іменників часто є визначальною при творенні часових конструкцій, оскільки зв'язок обставини часу з дієсловом є не облігаторним, а випадковим, залежним від ситуації, мети висловлювання. Окрім того, деякі дослідники наголошують на тому, що обставинний детермінант відноситься до усього речення, а не лише до присудка, тому його зв'язок має неприслівний характер. Н.Ю.Шведова [10, 149 – 150] визначаючи винятковість детермінуючих членів речення, зазначає, що вони, перебуваючи у тісному зв'язку з реченням в цілому, займають позицію абсолютного початку синтаксичної конструкції. Обставинні детермінанти є неелементарними семантичними компонентами, вони супроводжують або зумовлюють факт, про який повідомляється. Тому часові конструкції можна замінити іншими детермінантами: обставинами способу дії, місця, означеннями тощо. Наприклад: *І в час любові, в час розлуки... / голосно / для всіх він мовить слово запоруки* (Л.Первомайський); *У вільні від праці години / натхненно / зачарований, він писав поезії* (В.Домонтович); *В осінню ніч / несміливо в ровах Кача дель Кампо ти мріяв про бої за Будапешт* (Л.Первомайський); *В печальний день / ніжно / над озером осокою старою смутна вода торкнулась віч твоїх* (Л.Первомайський); *Я блукаю всю ніч / неквапно / по вулицях / загубившись серед перехожих* (Л.Первомайський); *Проблемне мистецтво в цей час / з труднощами / остаточно одвоювало для себе передові позиції* (В.Домонтович).

Для конкретизації повідомлення часова синтаксема у формі знахідного прийменникового відмінка майже завжди містить атрибут. Це може бути поширювач, виражений а) іменником у формі непрямого відмінка або іменниково-прийменниковою конструкцією, що виконує роль означення: *Чого ж тоді він в ніч своєї смерті таки у неї був, а не у вас?* (Л.Костенко); *Семинар мав відбутися у день самогубства полум'яного комуніста й українського письменника* (С.Пиркало); *Ця жінка мала честь (важку, як німб!) родитись в день народження століття* (І.Жиленко); б) іменником або іменниково-прикметниковою конструкцією, що виконує роль обставини часу: *От у неділю на відкритті до півночі сидітимемо* (А.Головко); в) найчастіше, прикметником або порядковим числівником, що вказують на час, пору року, частину доби, тривалість події, емоційний стан мовця, черговість тощо: *В осінній день з дощами разом злило важкий потік твоїх золотих кіс* (Л.Первомайський); *В травневу ніч я з ним виходив в завмерлі лісові краї* (Л.Первомайський); *Я в інші дні шляхи твої сходив* (Л.Первомайський); *У бурю люблю тебе, сивий, у ніч горобину* (Л.Первомайський); *Він топився аж весною в ясну*

сонячну погоду (Д.Павличко); *В останню ніч* я вийду в поле і біля травоньки впаду (О.Олесь); *Вже в першу відпустку* він приїхав до Черкас з орденом Червоної Зірки (В.Іванина). Іноді порядковий числівник і прикметник можуть поєднуватися: *Його вирубали люди в перші безвладні й бездомні роки революції* (В.Домонтович); г) прикметником із залежним іменником: *У вільні від праці години* він писав поезії (В.Домонтович); г) вказівними займенниками *цей (оцей), той (отой), такий (отакий)*: *І мені в цей вечір розповість голос твій, твої старечі руки про горластих, сивих солов'їв* (Г.Кириченко); *Ні від кого не чекаю я в цю осінь на листи* (Л.Первомайський); *Бо в ті часи велике діло – посох* (Л.Костенко); *У дні оці і ночі вчорашніми очима я дивлюсь в твої сьогоднішні передвечірні очі* (М.Вінграновський); *Як же ти, сину, підеш в отаку годину?* (Л.Первомайський); *Піщинкою дрібною на землі себе я почуваю в ці хвилини* (Д.Павличко); *Яким запам'ятався в ті роки Сергій?* (В.Іванина). У цьому різновиді конструкцій вказівний займенник може поєднуватися з прикметником, який конкретизує передачу протікання дії або стану: *Далекі дні, дні радісних пісень спливали в думках в цей похмурий день* (Л.Первомайський); д) іменниково-числівниково-прийменниковою конструкцією: *Випустили його з шпиталю в один з вісторків саме надвечір* (В.Підмогильний). Іноді у такій синтаксичній конструкції може вживатися темпоральний прислівник на позначення частини доби, що, як правило, доповнює її узагальнено-вказівним значенням [5, 273]: *Ольга прийшла в неділю зранку* (В.Симоненко); *У суботу ввечері всім класом будемо у школі* (В.Іванина). При цьому іменник часової синтаксеми, як правило, називає день тижня, а прислівник – конкретизує час доби, коли відбувається подія, процес, стан або явище.

Семантика поширювачів синтаксичної конструкції може означати реалізацію дії у майбутньому: *у суботу ввечері будемо; в останню ніч вийду; у неділю до півночі сидітимемо; підеш в отаку годину; мав відбутися у день самогубства*; дію, вже реалізовану раніше: *прийшла в неділю зранку; в ті часи велике діло – посох; в травневу ніч виходив*; чи теперішню: *не чекаю в цю осінь; у бурю люблю, у ніч горобину*. Тобто синтаксеми з прийменниково-іменниковими конструкціями не мають обмежень щодо відтворення часової площини на відміну від деяких прислівників – темпоральних локалізаторів, вживання яких суворо регламентоване. Воно залежить від того, який час відносно власного висловлювання хоче позначити мовець. Так, наприклад: *завтра, післязавтра, скоро*, обслуговують сферу на позначення майбутньої дії; *вчора, позавчора, давно*, позначають дію, що відбувалася в минулому [9, 125]. Локалізувати (уточнити) темпоральний план речень з подібними конструкціями може додаткова обставина, що містить вказівку на рік, місяць, коли відбувається подія тощо: *в травневу ніч 1945 року виходив; це було напередодні 15 квітня*.

Однак, не завжди прийменниково-іменникова конструкція залежить від дієслова. Трапляються випадки, коли знахідний з прийменником **в (у)** може виступати у позиції присубстантивного означення чи приад'єктивної обставини. Такі речення, як правило, поширені іншими другорядними членами речення або мають складений іменний присудок, часто з опущеним дієсловом-зв'язкою, а тому зв'язки між компонентами присудкової групи слабшають: *Бо в ті часи велике діло – посох* (Л.Костенко); *В такі хвилини мандрівникам смутно* (Л.Костенко); *Ці слова – про набиті трамваї у вечірні просинені сутінки* (І.Драч). Часто трапляються речення, у

яких можлива подвійна мотивація: *І пізній суд твого сумління не виправдає й не звільнить тебе від темного тремтіння в останню неминучу мить* (Л.Первомайський) – у цьому реченні можна визначити зв'язок часової синтаксеми з присудком (*не звільнить в останню неминучу мить*) або з додатком (*від темного тремтіння в останню неминучу мить*). Хоча це швидше периферійна сфера, оскільки обставини належать до групи присудка.

Часова синтаксема з прийменником **в(у)** може бути замінена іншою відмінковою конструкцією або прислівником, адже іменник часто вказує на пору року, частину доби, тому його можна легко замінити іншою відмінковою формою або відповідним морфологізованим прислівником, що, власне, є прийменниково-іменниковим зрощенням: *Ні від кого не чекаю я в цю осінь на листи* (Л.Первомайський) – *Ні від кого не чекаю я цієї осені на листи*; *В холодну беззоряну ніч листопада в степах партизанських родилась балада* (Л.Первомайський) – *Холодної беззоряної ночі листопада в степах партизанських родилась балада*; *Отак шаліє ... моя надія в годину кожну, в кожну мить* (І.Драч) – *Отак шаліє ... моя надія кожної години, кожної миті* або *Отак шаліє ... моя надія щогодини, щомиті*. Це допомагає уникнути повторів відмінкових форм. Проте при заміні елементів темпоральної конструкції прислівниками змінюється акцентуація у реченні, бо втрачаються атрибутивні компоненти, які деталізують висловлювання, вказують на певні часові рамки чи обмеження.

Слід зауважити, що часові синтаксеми можуть варіюватися, оскільки у реченні дієслово-присудок, як правило, не вимагає іменника у формі конкретного, визначеного відмінка. Отже, іменниково-прийменникова часова конструкція з прийменником **в(у)** може вживатися паралельно з конструкціями з іншими прийменниками: *Ще мати хоч у ніст таки говіє раз* (А.Головка) – *Ще мати хоч за ніст таки говіє раз*; *Вона посивіла в одну ніч* (О.Булига) – *Вона посивіла за одну ніч*. Синонімічними до конструкції знахідного з прийменником **в(у)** можна вважати прийменниково-іменникові синтаксеми або відмінкові форми з іншими прийменниками: *Але одного зимового дня її мій батько порубав на дрова* (Д.Павличко) – *Але у один зимовий день її мій батько порубав на дрова*; *Ночі цієї нам не заснуть все одно* (Л.Первомайський) – *У цю ніч нам не заснуть все одно*; *Ти мені один о цій порі, об іншій і довіку* (Л.Костенко) – *Ти мені один у цю пору, у іншу і довіку*; *О цій порі, аж чорні од розпуки, голосять наші матері, заламуючи руки* (В.Стус) – *У цю пору, аж чорні од розпуки, голосять наші матері, заламуючи руки*. Проте не завжди можна ототожнити часові синтаксеми, оскільки прийменники, як вже зазначалося вище, дають додаткову вказівку на часові рамки, тому у таких реченнях, як: *Колю, ти мені снівся проти неділі* (М.Холодченко); *По закінченні сьомого й восьмого класів Сергій ненадовго приїжджав на канікули в Шабастівку* (В.Іванина); *Від Великодня служить у них* (А.Головка); *У селі на Водохреща хрест колись робили з льоду* (Д.Павличко), заміна обставини часу конструкцією з прийменником **в(у)** не буде можливою.

Отже, проаналізований матеріал свідчить про те, що форма знахідного відмінка іменника з прийменником **в(у)** активно функціонує у мовленні, виконуючи роль обставини часу. Вона може позначати як означену тривалість дії, явища чи стану, так і неозначену. Часові конструкції зі знахідним відмінком з прийменником **в (у)** не мають обмежень щодо вживання, можуть взаємозамінюватися. Вони дають вичерпну

інформацію про часові рамки, протягом яких відбувається дія. Такі синтаксеми можуть мати і квантитативний відтінок у значенні, якого їм надають кількісні числівники. Різні семантичні відтінки часової семантики можуть виражати не лише іменникові слова, але й узгоджувані з ними прикметники, що здатні передавати найтонші відтінки темпоральних відношень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О.К. Відтворення темпоральності відмінковою системою української мови // Мовознавство. - 1989. - № 1. – С. 27-33.
2. Бондарко А.В. Вид и время русского глагола (значение и употребление). – М., 1971. – 239 с.
3. Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові. – К., 1971. – 121 с.
4. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. – К., 2004. – 391 с.
5. Вихованець І.Р. Граматика української мови. – К., 1993. – 368с.
6. Іваненко З.І. Семантична структура прийменникових конструкцій / Мовознавство. – 1978. - № 3. – С. 13 – 22.
7. Каньоса П.С. Синтаксична деривація на означення часу // Лексична і граматична деривація в українській мові. Збірник наукових праць. – К., 1983. – С. 110-117.
8. Кучеренко І.К. Лексичне значення прийменника // Мовознавство. – 1986. - № 6. – С. 12 – 23.
9. Романюк Т. Вплив часових локалізаторів на парадигматичні видозміни простого речення // Актуальні проблеми граматики. Зб. наук. праць. – Вип. 2. – Кіровоград: КДПУ, 1997. – С. 120-127
10. Русская грамматика / Под ред. Н.Ю.Шведовой. – М., 1980. – 783с.
11. Тимченко Є.К. Акузатив в українській мові. – К., 1928. – 101с.